

Beslutningsforslag nr. B 68. Fremsat den 20. februar 1980 af Lilli Gyldenkilde (SF), Birthe Nielsen (SF), Gert Petersen (SF) og Ebba Strange (SF)

Forslag til folketingsbeslutning

om indførelse af virksomhedsdemokrati og samfundsstyring af kapitalen

Regeringen opfordres til at udarbejde og fremsætte de nødvendige lovforslag i overensstemmelse med følgende principper for virksomhedsdemokrati og kapitalstyring:

1. Demokrati på arbejdspladsen

1.1. I alle virksomheder med mere end 5 ansatte vælger disse et virksomhedsråd. I andre virksomheder kan de ansatte beslutte at være virksomhedsrådet.

1.2. I offentlige og koncessionerede virksomheder har virksomhedsrådet den daglige ledelse inden for de af de folkevalgte organer (f. eks. folketing, amtsråd, kommunalbestyrelse) fastlagte rammer.

1.3. I privatejede virksomheder har virksomhedsrådet bl. a. følgende beføjelser: at vælge repræsentanter til bestyrelse og direktion; at være fuldt medbestemmende i alle sager vedrørende arbejdets fordeling, produktionens tilrettelæggelse, personalespørgsmål, teknologisk politik osv.; at standse produktionen, hvis det skønnes nødvendigt af hensyn til de ansattes sikkerhed og sundhed; at have fri adgang til regnskaber og produktionsplaner og at benytte eksperter udefra ved gennemgang af disse.

Endelig repræsenterer virksomhedsrådet den ansvarlige lønmodtagerkapital, der tilgår virksomheden i henhold til punkt 3.

2. Økonomisk demokrati

2.1. Alle private virksomheder overfører årlig mindst 3 pct. af værditilvæksten til lønmodtagerne som disses kollektive ejendom. Værditilvæksten er forskellen mellem det,

virksomheden sælger, og det, den køber for – svarende til forskellen mellem det indgående og det udgående momspligtige beløb.

En tredjedel af denne overførsel tilgår en solidarisk lønmodtagerfond, mens de to tredjedele bliver stående i virksomheden som ansvarlig lønmodtagerkapital, der repræsenteres af virksomhedsrådet.

2.2. En virksomhed kan få tilført kapital fra lønmodtagerfonden, men kun med virksomhedsrådets tilslutning. Denne kapitaltilførsel skal indgå i den i virksomheden placerede lønmodtagerkapital og udgøre en del af denne.

2.3. Udbyttet af al lønmodtagerkapital, uanset placering, tilskrives den solidariske lønmodtagerfond som samtlige lønmodtageres kollektive ejendom.

2.4. Den solidariske lønmodtagerfond skal ledes efter principperne om samfundsmæssige behov, altså fremme beskæftigelse, godt arbejdsmiljø, gode løn- og arbejdsforhold og samfundsgavnligt investeringer.

Fonden kan medvirke til oprettelse af nye virksomheder og overtage virksomheder, der påtænkes nedlagt, hvis nedlæggelsen strider mod principperne om samfundsmæssige behov.

Fonden har forkøbsret, hvis en virksomhed udvider sin egenkapital, eller hvis virksomheden udbydes til salg.

2.5. Fonden overtager de funktioner, der i dag udøves af egnsudviklingsrådet og af Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk.

2.6. Den solidariske lønmodtagerfond ledes af et repræsentantskab, der sammensættes ud fra geografiske og branchemæssige hensyn. Det vælges regionalt ved urafstemning blandt samtlige ansatte i den offentlige og private sektor samt de arbejdsløse, der er tilmeldt arbejdsformidlingen. Et flertal af repræsentantskabets medlemmer bør også være medlemmer af et virksomhedsråd.

Af sin midte vælger repræsentantskabet en bestyrelse, der er ansvarlig for den daglige ledelse, og som overvåger, at de generelle retningslinjer for fondens virksomhed og de konkrete instrukser fra repræsentantskabet respekteres. Et flertal af bestyrelsen bør være medlemmer af et virksomhedsråd.

3. Samfundsstyring af kapitalen

Folketinget fastlægger hovedretningslinjerne for fordelingen af kapitalressourcerne.

Til varetagelse heraf indsætter folkettinget et flertal af repræsentanter i pengeinstitutternes og forsikringsselskabernes bestyrelse.

I overensstemmelse med principperne om samfundsmæssige behov skal regeringen herigennem sikre en mere planmæssig udvikling af økonomien, herunder: en afbalancering af de enkelte erhvervssektorer og mellem hjemmemarkeds- og eksport erhverv; en egns- og landsplanlægning, der tilgodeser miljø-, be-

skæftigelses-, produktions- og ligeretshensyn; tilrettelæggelse af ny produktion ud fra princippet om den bedst mulige, mest miljøvenlige og mest økonomiske udnyttelse af de tilgængelige ressourcer; forbedring af de ansattes løn- og arbejdsforhold.

Folketinget følger udviklingen gennem et udvalg, der skal have samme myndighed vedrørende en grovstyring af fordelingen af kapitalressourcerne, som finansudvalget har for styringen af statens anvendelse af kapital.

Nationalbanken skal overgå til at være en statsbank med direkte ansvar over for regering og folketing.

4. Anden lovgivning

En række arbejdsmarkedslove må ændres under tilpasningen til udviklingen af virksomhedsdemokrati og bedre samfundsøkonomisk planlægning.

Således må skifteholdsarbejde begrænses til det mest samfunds nødvendige, og helbredsnedbrydende lønsystemer må forbydes. Arbejdstilsynet må sammensættes af lønmodtagerrepræsentanter, læger og andet sundhedspersonale, ingeniører osv., som udpeges af lønmodtagernes egne organisationer. Endelig må arbejdsrets- og forligsmandslove ændres, således at arbejdspladsdemokratiet får et godt klima at fungere i.

Bemærkninger til forslaget

Generelle bemærkninger

Formålet med dette beslutningsforslag er at demokratisere arbejdslivet; at skaffe lønmodtagerne andel i merværdien i virksomhederne samt at påbegynde en styring af kapitalen.

Så vidtrækkende reformer bør ikke gennemføres uden en aktiv støtte og opbakning fra lønmodtagerorganisationerne og især deres medlemmer. Derfor er det nødvendigt med en dybtgående og omfattende diskussion i hele befolkningen. Fremsettelsen af nærværende beslutningsforslag skal være med til at fremme diskussion. Vedtages beslutningsforslaget, bør de påkrævede lovforslag afventes forløbet af en intensiveret debat, således at man kan være nogenlunde sikker på, at en eventuel lov kan bæres igennem en folkeafstemning i henhold til grundlovens § 42.

Når socialistisk folkeparti tillægger lønmodtagerorganisationernes og deres medlemmers aktive støtte så stor betydning, hænger det sammen med, at partiet under ingen omstændigheder ønsker at anfægte fagbevægelsens virkeområde. Det vil også ses af, at forslaget fremtræder som en ramme, inden for hvilken der skal ske en udfyldning.

Det er socialistisk folkepartis opfattelse, at virksomhedsdemokrati skal udvikles i størst mulig uafhængighed af statsmagten, og at det i den afsluttende fase skal være en bestanddel af et solidarisk samfund, hvor lønmodtagerne har den fulde selvforvaltningsret i de enkelte virksomheder. Dette mål når vi ikke fra den ene dag til den anden. Det er en vej, der må betrædes, og vejen må betrædes af et folkeflertal.

Virksomhedsdemokrati skabes ikke automatisk ved, at lønmodtagerne kollektivt overtager en del eller hele værditilvæksten. Der findes i dag samfund, hvor lønmodtagerne formelt har overtaget hele merværdien, uden at dette har medført ægte virksomhedsdemokrati, f. eks. har en statsansat direktør blot afløst en privatansat.

Arbejdspladsdemokratiet må altså skabes gennem særskilte foranstaltninger. På den anden side er arbejdspladsdemokratiet ikke tilstrækkeligt. Selv

om lønmodtagerne er med til at bestemme over sikkerhed, personalepolitik, produktionsudvidelser og -indskrænkninger osv., har de ingen sikkerhed for, at arbejdspladsen ikke med ét bliver solgt for næsen af dem, eller at den ikke langsomt bliver slagtet eller pludselig nedlagt.

En sådan sikkerhed opnås heller ikke med dette forslag, men der kan dog opnås nogen sikkerhed gennem overtagelse af dele af ejendomsretten til virksomheden, dvs. ved at overtage en del af værditilvæksten. Men dette er ikke nok, for det kan modsvares af, at kapitalejerne begynder at føre den kapital, de råder over, ud af landet eller overflytter kapitalen til spekulationsområder, fordi de dér kan tjene mere.

Derfor må der kapitalstyring til, således at kapitalen styres efter en samfundsplan, hvor det ikke kun er et snævert profithensyn, der styres efter, men derimod et andet lønsomhedssyn, f. eks. skal beskæftigelse, tryghed, sundhed og sikkerhed veje tungt.

Bemærkninger til de enkelte punkter

Ad 1. Demokrati på arbejdspladsen

Ad 1.1.

Virksomhedsrådet skal bestå af repræsentanter for alle faggrupper i den pågældende virksomhed. Alle, der bliver valgt ind i virksomhedsrådet, skal være beskyttet på lige fod med tillidsmænd.

Ved ordet »virksomheder« forstås virksomheder, der har ansat, lønnet personale, svarende til mindst én fuldtidsansat.

Ad 1.2.

I offentlige og koncessionerede virksomheder vælges virksomhedsråd efter samme regler som i 1.1., og beskyttelsen af de valgte er den samme.

Rammerne, inden for hvilke der skal arbejdes, fastlægges af de relevante organer, f. eks. folketing, amtsråd og kommunalbestyrelser.

Ad 1.3.

Dette punkt indebærer, at virksomhedsrådet har myndighed til helt eller delvis at standse produktionen, hvis rådet skønner, at den rummer farer for de ansattes sikkerhed og sundhed. Videre indebærer det, at tilslutning fra virksomhedsrådet eller dets repræsentanter i direktion og bestyrelse er nødvendig, såfremt der skal tages beslutning vedrørende arbejdets fordeling, produktionens tilrettelæggelse, ansættelser, forfremmelser, afskedigelser, salg af virksomhed eller dele heraf.

Skal lønmodtagernes repræsentanter kunne gennemskue regnskaber og produktionsplaner, må de have mulighed for at trække på ekspertbistand udefra.

Ad 2. Økonomisk demokrati

Ad 2.1.

Når det kun er privatejede virksomheder med ansat, lønnet personale, svarende til mindst én fuldtidsansat, der skal indbetale 3 pct. af værditilvæksten til lønmodtagernes kollektive fond, er det, fordi offentlige virksomheder på den ene eller den anden måde ejes af samfundet. Såfremt de offentlige virksomheder skulle indbetale til lønmodtagernes kollektive fond, ville det blive skatteyderne, der skulle udrede beløbet. Dette ønsker forslagsstillerne ikke.

Værditilvæksten er forskellen mellem det, virksomheden sælger, og det, den køber for, svarende til forskellen mellem indgående og udgående momspligtige beløb. Beregningen vil kunne foretages på samme måde for de eksporterende virksomheder.

Da det meste af den merværdi, der overføres til lønmodtagerne som deres ansvarlige lønmodtagerkapital, efter forslaget skal blive stående i virksomheden, er der ingen grund til at forventé virkninger heraf for virksomhedens lønpolitik.

Lønmodtagernes kollektive ejendom betyder, at der ingen udbetaling vil ske til den enkelte, hverken af udbyttet fra de enkelte virksomheders udbytter af lønmodtagerandelen eller udbyttet af lønmodtagerfondens placerede midler. Dissé beløb indgår til en styrkelse af lønmodtagerfonden.

Ad 2.2.

Virksomhedsrådet bestemmer, om en virksomhed kan få tilført kapital fra lønmodtagerfonden, bl. a. for at forhindre salg eller lukning af en virksomhed, der begrundes med kapitalmangel.

Ad 2.3.

Der henvises til sidste afsnit i bemærkningerne til 2.1.

Ad 2.4.

Samfundsmæssige behov er et andet og videre begreb end den snævre driftsrentabilitet og står ofte i modsætning hertil. For eksempel kan det »betale sig« for en virksomhed at sende ansatte ud i arbejdsløshed. Men hvis der er stor arbejdsløshed, er det en dyr »forretning« for samfundet.

Et andet eksempel: Kastrup Glasværk måtte lukke, fordi ejerne ikke havde investeret tilstrækkeligt. Resultatet blev dels, at de ansatte blev arbejdsløse, dels at man nu må importere flasker. Lukningen kunne måske »betale sig« for ejerne af glasværket, men ikke for samfundet.

Samfundets behov er, at der er god beskæftigelse, gode løn- og arbejdsforhold, et godt arbejdsmiljø, en rigtig erhvervsstruktur fordelt på en menneskevenlig måde, rigtige investeringer, der gavner samfundsøkonomien i dens helhed. Disse behov tages der ikke hensyn til, så længe den kapitalistiske markeds mekanisme får lov til at råde uindskrænket.

Ad 2.5.

Egnsudviklingsrådet bliver overflødig, idet egnsudviklingen må ind under samme bestemmelser som lønmodtagerfonden. Det samme gælder Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk. Dette sker bl. a. for at undgå unødigt bureaukrati.

Ad 2.6.

Det ligger forslagsstillerne meget på sinde, at den solidariske fond bliver ledet af lønmodtagerne selv. Derfor ønsker forslagsstillerne den sammensat af de folk, der vælges af lønmodtagerne via urafstemning blandt samtlige lønmodtagere, både privat og offentligt ansatte og de ledige, der er tilmeldt arbejdsformidlingen.

Bestyrelsen, der skal varetage den daglige ledelse af fonden, vælges ud fra hensynet til, at alle landets regioner bør være repræsenteret.

Ad 3. Samfundsstyring af kapitalen

I et samfund som det danske, hvor erhvervslivet i princippet er privatejet, er det ikke muligt at styre samfundsudviklingen. Tværtimod er det snarere erhvervslivet, der styrer resten af samfundet. Alle tre led i dette forslag går ud på at demokratisere. En samfundsstyring af kapitalen er en nødvendig

forudsætning for et demokrati, der kan kaldes et reelt demokrati.

Pengeinstitutter og forsikringsselskaber spiller en betydelig rolle for kreditformidlingen, dvs. bestemmer, hvad der skal lånes penge til. Det er nødvendigt, at folkevalgte får et flertal af repræsentanter i disse for at sikre en udvikling, der er til gavn for hele samfundet.

Ad 4. Anden lovgivning

Eksisterende lovgivning må ændres, og ny lovgivning må skabes for, at virksomhedsdemokratiet

kan få ordentlige vilkår. Især er det nødvendigt at imødegå den risiko, der ligger i, at nogle ansatte – fordi de har fået medindflydelse og medejendomsret – lader sig opluge af et produktionsræs, der virker nedbrydende på dem selv og indebærer krænkelser af principperne for en sund og sikker tilrettelæggelse af produktionen. Derfor må man forbyde helbredsnedbrydende lønsystemer og skifteholdsarbejde ud over det absolut livsnødvendige. Ligeledes må den arbejdsretlige lovgivning ændres, så den tilpasses de nye forhold i virksomhederne. F. eks. vil en demokratisering som den foreslåede totalt overflødigøre arbejdsretten.